

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית, אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית ביסודי

איגרת המפמ"ר תחום דעת עברית ביסודי בנושא חודש תקומה וגבורה

אדר ב' תשפ"ד, אפריל 2024

מורים¹, רכזים ומדריכים לעברית בחינוך היסודי,
מנהלים ומפקחים על בתי הספר,
אנשי חינוך יקרים,

הקדמה

איגרת זו מוקדשת ללמידה האוריינית בחודש התקומה החובק בתוכו ימים של שואה, תקומה ואחדות.

חודש התקומה יחל השנה ב"כ"ג בניסן 1.5.2024 ויסתיים ביום האחדות שיחול ב"ג' בסיון 9.6.2024. במהלך חודש זה, שבו מצוינים ימי הלאום הקבועים בלוח השנה, יינתן מקום ייחודי לאירועי שבעה באוקטובר ולמלחמת "חרבות ברזל". כך ייווצר רצף חינוכי השוזר מגוון ערכים חברתיים, אישיים, קהילתיים ולאומיים; חודש שבמהלכו האירועים נעים בין שמחה לעצב, בין שואה לגבורה, בין שבר לתקומה.

ימי הלאום חרותים בנימי נפשנו כאומה, מעצבים את זהותנו ומאחדים אותנו סביב זיכרון, זהות קולקטיבית וערכים משותפים. למרבה הצער, אנו מצוינים אותם השנה בעיצומם של מלחמה ואבל אישי ולאומי, ובשל כך הם הופכים לטעונים אף יותר. שנת תשפ"ד תיחרת בזיכרון הקולקטיבי כשנה כואבת ובד בבד כשנה מכוננת: שנה שבה בצל היגון, העצב והשכול בלטו בה ערכים של סולידריות, התנדבות, נתינה, אהבת הארץ, רעות ושייכות. את הערכים הללו נרצה להעלות על נס בחודש זה.

¹ לשון זכר מייצגת את כל המגדרים.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית, אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית ביסודי

באיגרת זו אנו מבקשים להדגיש את המטרות ואת מאפייני הלמידה האוריינית בבית הספר היסודי במהלך חודש התקומה. עיצוב הזהות הישראלית וקידום ערכי הליבה מהווים את אבני הדרך בתכנון הלמידה האוריינית במהלך חודש 'תקומה וגבורה':

שזירת אבני הדרך והערכים בלמידה האוריינית תיעשה באופן המדגיש מסרים של תקווה ואחדות והמפתח עוגנים לחוסן אישי ולאומי, המעצבים נקודת מבט אופטימית וזהות לאומית. העיסוק בתכנים צריך להיות מותאם התפתחותית, מרוכך ומבוסס על חומרי הוראה ולמידה מאושרים.

שואה, דרך תקווה וצדאיוס האחזות

דגשים לתכנון הלמידה האוריינית ביסודי בחודש התקומה:

יש להקפיד על התאמה התפתחותית של תוכני הלימוד ועל אופן ניהול הלמידה סביב תכנים אלה.
יש לגלות רגשות בבחירות הפדגוגיות בעת הזאת – בבחירת התכנים ובדרכי הלמידה – בפרט עבור תלמידים המצויים במעגלי הפגיעות השונים: תלמידים שחווים אובדן, שכול; תלמידים שיש להם קרבה למשפחות החטופים; תלמידים עקורים מביתם וכאלה שחווים היעדרות ממושכת של הורים מגויסים.

מומלץ להסתייע בחומרי ההוראה והלמידה המצויים בספרי הלימוד, ביחידות ההוראה וביחידות הלימוד המקוונות.

חשוב לאפשר מגוון תגובות, רגשות, תחושות ומחשבות שיעלו בשיח האורייני. על כן הפעילויות צריכות להיות מבוססות על שיח אורייני-רגשי.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית, אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית ביסודי

☞ מומלץ ואף רצוי לעגן את הלמידה בימים אלה סביב יצירות הספרות: שירים, ספרי ילדים ונוער וכן שירים מולחנים. יצירות הספרות שנבחרו והותאמו לעת הזאת מזמנות מפגשים אורייניים עם תוכני הליבה, המסרים והערכים. יצירות הספרות שנבחרו הן נכסי התרבות שלנו ולהן יסודות משמעותיים בעיצוב זהותנו. הן מאפשרות יצירת ממד של 'הרחקה', ובכך מאפשרות למידה בדרך עקיפה ולא ישירה, באמצעות התבוננות אישית, שיח ודיאלוג סביב התכנים שהן מזמנות.

☞ מומלץ להקריא את היצירות שנבחרו בקריאה דיאלוגית שיתופית, המלווה בשיח ובהזמנה לתגובה.

☞ חשוב שהפעילויות תהיינה קצרות ולא דחוסות.

☞ מומלץ לשלב פעילויות המעודדות הבעה בכתיבה וביצירה.

☞ בכיתות הגבוהות מומלץ לזמן מעגלי שיח סביב דילמות וקונפליקטים העולים מן הטקסטים הנלמדים.

☞ בכיתות הגבוהות אפשר לבחור בכתבות אקטואליות המבליטות ערכים של ערבות הדדית, נתינה, חסד, אהבת הזולת, הכרת תודה, הכרה בטוב וסיפורי גבורה ממלחמת "חרבות ברזל". ריכזנו עבורכם את חומרי ההוראה ואת יצירות הספרות המתאימים במיוחד לעת הזו.

כמה מילים על ספרות, נרטיבים על זיכרון וילדים

ספרות היא כלי המאפשר לילד את המפגש הקרוב ביותר למציאות שלא באמצעות אירוע חריג שהתרחש הלכה למעשה (קובובי, 2008). ההשפעה של היצירה על הקורא היא מיידית וישירה, והילד עובר את החוויה המסופרת כאילו התנסה בה בעצמו. מעורבותו של הילד או של הקורא מושגת באמצעות תהליך ההזדהות שלו עם דמויות ספרותיות הקרובות לעולמו. הוא מזדהה עם הקשיים שלהן, שדומים לשלו או עם הבעיות שלהן, שנוגעות בזיכרונות שהיו טעוני רגש אצלו. פריקת המתחים הרגשית של הקורא תוך התייחסות לדמות בדיונית מאפשרת לו להפנות את האנרגיה הנפשית לעימות עם הנושא עצמו, ועל ידי כך להשיג זווית ראייה חדשה של הבעיה (שליו, 2012).²

² שגב וליוש, 2018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית, אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית ביסודי

בחודש 'תקומה וגבורה' אפשר לבחור ביצירות ספרותיות שנוגעות בנרטיבים, במסרים ובערכים המוגדרים באבני הדרך בצורה ישירה ועקיפה. היצירות הספרותיות יוצרות ממד של 'הרחקה' מחד, ומעוררות הזדהות ותיקוף רגשות מאידך. הן מעוררות מחשבות ותובנות, מרחיבות את נקודת המבט, מעצבות עמדות וערכים ומציידות את התלמיד בכלים פרגמטיים ומנטליים לפתרון בעיות ולקבלת החלטות.

✿ אפשר לבחור בשירים ובפזמונים בעלי מסר אופטימי ומעוררי תקווה המסייעים בזיהוי העוגנים לבניית חוסן אישי. הצעות להתערבות ניתן למצוא בתוכניות "[הפוגה עם שיר](#)" ו"[שיר של יום](#)".

✿ אפשר לבחור בשירים ובשירים מולחנים המחזקים את הזהות הישראלית ואת תחושת השייכות לארץ ולמדינה.

הצעה לתיהלוך גנרי למפגש עם שיר:

קראו את השיר שבחרתם והקשיבו לביצוע המולחן אם ישנו.
שאלו את התלמידים מה דעתם על השיר ושוחחו איתם על מחשבות ועל רגשות שעלו בעקבות קריאתו ובעקבות ההאזנה ללחן.
אפשר לבקש מהילדים לבחור שורה מסוימת בשיר שנגעה בהם במיוחד או עוררה בהם שאלות ולהתייחס אליה.

יום הזיכרון לשואה ולגבורה

זיכרון השואה והגבורה הוא נושא מורכב להוראה בכיתות היסוד. הילדים גדלים למציאות שבה הם חשופים כבר מגיל צעיר לרסיסי מידע על השואה, ולעיתים למידע בלתי מבוקר ולא מותאם. חשיפה מעין זו עשויה לעורר פחדים, לעצב בקרבם תמונה קטסטרופלית של רוע מוחלט ולצקת בתודעתם עולם מושגים שגוי וסטראוטיפי, מפחיד ומאיים אף יותר.

יש להסתייע בתוכנית הלימודים "[בשבילי הזיכרון](#)" הכוללת עקרונות פדגוגיים, מערכי שיעור, הצעות לפעילויות והנחיות לתכנון הטקס.

המלצתינו היא להתמקד בקריאה דיאלוגית בהמשכים של אחד מהספרים המומלצים.

הספר מהווה יסוד מארגן ללמידה אשר משלבת האזנה לסיפור מרתק, הזמנה לשיח ולדיאלוג. אפשר לשלב פעילויות המעודדות הבעה ביצירה ובכתיבה, בחקירה ובהרחבת עולמות של ידע. בכיתות

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית, אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית ביסודי

הגבוהות ביסודי אפשר לשלב פעילויות של מעגלי שיח סביב דילמות ומצבי קונפליקט העולים מהסיפור.

המלצות לספרים:

כיתות ד-ו

"ילדה שלא מן העולם הזה"
ו/או
"האי ברחוב הציפורים"

סיפור על אומץ ותושייה של ילד יהודי השורד לבדו בגטו.

כיתות א-ג

"הדובי של פרד"
ו/או
"חנות הגלידה של פרנצ'סקו טירלי"

חנות הגלידה הוא ספור על חברות, אִמָּץ לב ועֶזְרָה הֶדְדִית.

סיפור מסע הישרדותם המרתק של שני ילדים, אדם ותומס שהוברחו מהגטו אל היער.

סיפור המסופר מנקודת תצפית מיוחדת ומפתיעה, על ילדות בצל מלחמת העולם השנייה, על תקווה ואהבה, בדידות וחברות אמיצה.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית, אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית ביסודי

הצעות לתיהלוך גנרי להקראת ספר בהמשכים:

☞ בחרו ספרים מתוך רשימת הספרים המומלצת.

☞ במפגש הראשון, הציגו את הכריכה וכותרת הספר ושאלו את התלמידים אם הם יכולים לשער במה יעסוק הספר.

☞ לפני שאתם מקריאים, אמרו את שם הספר, את שם המחבר ואת שם המאייר. עשו כך בכל מפגש, גם אם אתם באמצע היצירה.

☞ השתדלו להקריא בקריאה הבעתית המבטאת בקול ובאינטונציה את התוכן.

☞ הקריאו בקצב שיאפשר לתלמידים ליצור דימויים בראשם.

☞ אתרו הזדמנויות שבהן מתאים להזמין את התלמידים להגיב לסיפור, ובמקביל לשאול שאלות פתוחות המעודדות את התלמידים לחשוב, להרהר, להרחיב את נקודת המבט ולהעמיק את ההבנה של הסיפור.

נוכל לשאול שאלות רגשיות על הסיפור ולא שאלות ישירות על עצמנו.
לדוגמה: איך הגיבור מרגיש? למה הוא זקוק? מה הייתם רוצים לשאול אותו או להציע לו?

מה תוכלו להגיד לו כדי לחזק אותו ולתת לו כוח?

☞ אל תרבו לעצור, כדי לא לפגום בשטף הקריאה ובחוויה הרגשית שמתפתחת בהקשבה לסיפור המוקרא. עצרו בנקודה מותחת בסיפור ושאלו: "מה אתם חושבים שיקרה עכשיו?"

☞ נהלו דיאלוג מזדמן סביב חלקים בספר על-פי בחירתכם ועל-פי בחירת התלמידים, לצד מעקב אחר התפתחות העלילה והדמויות.

☞ התעכבו על נקודת התצפית (דמות המספר).

☞ התעכבו על האיורים והרחיבו את משמעות הסיפור דרכם.

☞ בכל מפגש הקראה בהמשכים צרו פעילות הכנה לפני הקריאה ("כרטיס כניסה") ופעילות פרידה לאחר הקריאה ("כרטיס יציאה").

☞ בתום קריאת הספר הזמינו את התלמידים לשתף בתחושות ובמחשבות שלהם: האם אהבתם את הספר? האם התחברתם אליו? מה אהבתם בספר?

☞ בררו עם התלמידים האם היו רוצים לקרוא יחד שוב חלקים מהספר.

☞ בחרו סוגיות לקריאה חוזרת ומעמיקה. הנושאים לדיון צריכים להיות בעלי ערך, מעניינים וקשורים לסוגיות מהותיות העולות מן הספר.

☞ צרו פעילויות חווייתיות להעמקת ההבנה והחיבור לסיפור, להרחבת עולמות של ידע, להבעה בכתיבה וביצירה.

יום הזיכרון לחללי צה"ל ולנפגעי פעולות האיבה

מומלץ להסתייע בחומרי ההוראה והלמידה המצויים בספר הלימוד.

המלצתנו היא להתמקד ב**זיכרון דרך השירים**.

המלצה לשיר:

"דג הזהב" של לאה גולדברג, קישור לשיר (גרסה מנוקדת)

השיר מתאים ללמידה בכל שכבות הגיל. בכל שכבת גיל יש להתאים את השיח ואת הפעילויות.

גרסה מולחנת: סשה ארגוב; חדוה גלבע; עמיחי נייגר; יוני רכטר.

הצעות לפעילויות:

כיתות ד-ו	כיתות א-ג
<p>נאזין לשיר המולחן ולאחר מכן נקרא אותו. <u>הזמנה לשיח ולדיאלוג</u></p> <ul style="list-style-type: none">מה דעתכם על השיר?מה רצה הדייג הצעיר לדוג? מדוע הוא רצה זאת לדעתכם?בבית הרביעי נכתב ש"חשכו עיני הדייג הכחולות". מה אתם מבינים מכך? [מומלץ לקרוא את ההגדרה המילונית* ולחשוב יחד אם יש משמעויות נוספות למילים בהקשר הנוכחי]כיצד האם מגיבה להיעדרותו של הבן?האם יושבת וממתינה לבנה בבית. מה היא עושה או לא עושה בזמן ההמתנה? מה זה מלמד על רגשותיה?למה מתכוונת האם כשהיא אומרת: "בני, גם בלי שמש, היה לנו אור!"כיצד האבל והאובדן מתוארים בשיר? <p>לאחר מכן אפשר להציע לתלמידים להכין קולאז' בהשראת השיר, או לחבר כתבה על האירוע, או לכתוב מכתב או שיר לאם.</p>	<p>נאזין לשיר המולחן ולאחר מכן נקרא אותו. <u>הזמנה לשיח ולדיאלוג</u></p> <ul style="list-style-type: none">ספרו את הסיפור המסופר בשיר במילים שלכם.מה דעתכם על השיר?מה רצה הדייג הצעיר לדוג? האם אתם חושבים שזו משימה אפשרית?אם כן, באיזה כלי יכול הדייג להשתמש על מנת לבצע את המשימה?בשיר מופיעים מספר צבעים. רשמו אותם. רשמו שלושה דברים נוספים שאתם מכירים, בכל אחד מהצבעים המוזכרים. האם הצבעים בולטים או רגועים? מה זה יכול ללמד על האווירה בשיר?צלמו חפצים נוספים שנמצאים בסביבתכם באותם הצבעים.הזקנה שמחכה לבנה, אינה מבשלת ואינה תופרת. למה לדעתכם?כתבו כיצד מרגישה האם כשהיא ממתינה לבנה.מה קרה לדייג הצעיר? <p>לאחר מכן נבקש מהילדים לצייר את הדייג בספינתו או את האם המחכה לבנה.</p>

*הגדרה מילונית לביטוי "חשכו עיניו"

יום העצמאות

השכול והזיכרון קשורים בתקומה ובעצמאות ויוצקים משמעות אלו באלו. תוכני הלימוד בימים אלה צריכים להתמקד בעיצוב הזהות הישראלית, וכן בתחושת השייכות והגאווה הלאומית.

אפשר לעסוק במגוון של נושאים ותכנים בהתאמה התפתחותית:

1. סמלי המדינה ומשמעותם
2. חשיבות ההמנון בייצוג המדינה ובחינת הנסיבות והאירועים שבהם הוא מושמע
3. הכרת דמויות מרכזיות - חזון ופועלן
4. הכרזת המדינה
5. הכרת ערכי מגילת העצמאות
6. טקס הדלקת המשואות ומשמעותו
7. גאווה ישראלית דרך פרסי נובל, פרסי ישראל, המצאות ישראליות

מומלץ להסתייע בחומרי ההוראה והלמידה המצויים בספר הלימוד.

יום העצמאות בספרות – [קישור לפורטל](#)

יום ירושלים

יום ירושלים הוא יום חג לאומי בישראל שנקבע לציון איחודה של ירושלים, אחרי כיבוש העיר העתיקה ומזרח ירושלים במלחמת ששת הימים. יום ירושלים חל בכ"ח באייר והוא מצוין בטקסים חגיגיים בירושלים ומחוצה לה.

"...ירושלים, רום התקוות ופסגת השאיפות, שאותה אנו מעלים על ראש שמחתנו, יש לציין ולייחד ביום המסמל את מרכזיותה בחיי עם ישראל אשר שב לארצו, הקים את מדינתו והכריז על ירושלים בירתו הנצחית" (לשון החוק).

ביום זה אפשר לעסוק במגוון של נושאים ותכנים בהתאמה התפתחותית. בפורטל תמצאו יחידות הוראה, הצעות לפעילויות ויחידות לימוד מקוונות.

יום ירושלים בחינוך הלשוני – [קישור לפורטל](#)

יום ירושלים בספרות – [קישור לפורטל](#)

יום האחדות – בסימן אחדות ושותפות

יום האחדות במערכת החינוך הוא מהלך חינוכי שנועד לטפח את האחדות ואת הסולידריות בחברה הישראלית. במסגרת אירועי יום זה נערך מדי שנה טקס בבית הנשיא ובו מחולק פרס ירושלים לאחדות ישראל, אשר נועד להעלות על נס ארגונים ויחידים, בארץ ובתפוצות, התורמים לאחדותה של החברה בישראל. יום האחדות הוא פרויקט הנצחה לזכרם של שלושת הנערים שנרצחו: איל יפרח, גיל-עד שער ונפתלי פרנקל.

ביום ג' בסיון, 9.6, אפשר לייחד את הלמידה האוריינית לסימן של אחדות ושותפות.

אבני זכר ...

חודש 'תקומה וגבורה' מוקדש לתוכנית החינוכית-ערכית שבמסגרתה יודגשו ערכי ההנצחה והגבורה, הערבות ההדדית והסולידריות, השייכות לארץ ולמדינה והמפגשים בין כל חלקי החברה הישראלית.

להלן יוצגו הצעות לתכנים, יחידות לימוד מקוונות ויחידות הוראה מתוך תוכנית הלימודים ומתוך המרחב הפדגוגי, של תחום דעת עברית ביסודי.

התכנים מאורגנים על-פי כיתות ועל-פי אבני הדרך שהוגדרו בתוכנית.

קישור לפורטל – חודש תקומה וגבורה

כיתת א-ב			
ארבות הצדית	תצחה וגבורה	מפגשים החברה הישראלית	הקשר אלץ זמנית
יד ביד / תלמה אליגון רוז		לו הייתי מלך / אנדה עמיר-פינקרפלד	ארץ ישראל שלי / דתיה בן-דור
הילד הבוכה / יהודה עמיחי		"ברוכים הבאים" יחידה מתוקשבת העוסקת בזיקה לארץ ישראל ובעלייה אליה	כאן ביתי / עוזי חיטמן
"ואהבת לרעך כמוך" יחידה מתוקשבת שבמרכז עומד הערך "ואהבת לרעך		"חג הסיגד – מסע של געגועים" יחידה מתוקשבת העוסקת בזיקה לארץ	חי / אהוד מנור

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית, אגף שפות
 הפיקוח על הוראת העברית ביסודי

	ישראל ובעליה אליה, וכן בשמירה על המסורת הייחודית ליהדות אתיופיה		כמוך". הערך נלמד מתוך יצירות וטקסטים העוסקים בנושא
			"התפייסות" יחידת הוראה מתוקשבת העוסקת ביחסים בין אדם לחברו ומחזקת ערכים כמו שיתוף פעולה, חברות והתפייסות
			פרק שני מתוך הספר "פו הדוב"

כיתת ג-ד			
הקשר אלס זמניה	מפגשים בחברה הישראלית	תנצחה וגבורה	צרכות הצדית
קום והתהלך בארץ / יורם טהרלב	"וכל הכבוד לשר" פעילות אינטראקטיבית על משה ויהודית מונטיפיורי, מגדולי בונה של ירושלים	<u>דגם הוראה</u> על דמותו של יאנוש קורצ'ק, על-פי הספר "האיש שידע לאהוב ילדים"	הלוואי / אהוד מנור
ארץ / שייקה פייקוב	"ילדת הקשת בענן" קריאה דיאלוגית בהמשכים + <u>דגם</u> <u>הוראה</u>		האיש / תרצה אתר
ירושלים של זהב / נעמי שמר			

כיתת ה-ו			
הקשר אלס זמניה	מפגשים בחברה הישראלית	תנצחה וגבורה	צרכות הצדית
<u>גורל אחד</u> / צפנת ירון	<u>שיר ישראלי</u> / אהוד מנור	שיר הרעות / חיים גורי (ליבה) <u>יחידת הוראה 'תרבות</u> <u>יהודית ישראלית'</u>	צל ומי באר / יורם טהרלב <u>הסבר על השיר</u> <u>והצעות לפעילות</u>

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית, אגף שפות
 הפיקוח על הוראת העברית ביסודי

<p>שיר השיירה / עלי מוהר יחידת הוראה בתרבות יהודית-ישראלית מאגר השיעורים המוקלטים</p>	<p>זה מתחיל בצעד / עדי אברהמי</p>	<p>מחר / נעמי שמר</p>	<p>האורח / נעמי שמר יחידת הוראה 'תרבות יהודית ישראלית'</p>
<p>המסע לארץ ישראל / חיים אידיסיס (ליבה) (הצעה לשיעור בפורטל הספרייה הלאומית)</p>	<p>"ולתפארת מדינת ישראל" פעילות להיכרות עם מדליקי משואות ביום העצמאות יחידת הוראה</p>	<p>"כיכר השמחה וכיכר העצב" / נורית זרחי דגם הוראה מחולל ההוראה</p>	<p>דודה יוספינה נשארתי באסם / נורית זרחי מילה טובה מאוד, חלק 2, הוצאת מטח</p>
<p>איזו ארץ יפה! הכנת דף מידע לקטע משביל ישראל יחידת הוראה</p>		<p>מלקטת כוכבים / יונינה</p>	
<p>"יוזמות ישראליות" יחידת לימוד מקוונת</p>		<p>תפילה לשלום חיילי צה"ל</p>	
		<p>מלאכים במדים / קובי אפללו</p>	
		<p>לא תנצחו אותי / נעמי שמר</p>	
		<p>רק בגלל הרוח / מיכה שטרית</p>	
		<p>קצר פה כל כך האביב / דוד גרוסמן מאגר השיעורים המוקלטים</p>	

אנשי חינוך יקרים, נשמח לסייע בחשיבה ובהיוועצות. אתם מוזמנים לפנות אלינו ולצוות החינוך הלשוני בכל מחוז.

בברכה,
ד"ר לימור קולן
 מפק"ר תחום דעת עברית בגיל הרך וביסודי
 וצוות החינוך הלשוני